

Сидоркіна М.Ю.

Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті представлені результати емпіричного дослідження соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. Вибірку становили студенти ВНЗв міст Івано-Франківськ, Київ, Львів, Тернопіль та Хмельницький (151 респондент). Дослідження проводилось із використанням спеціально розробленого дослідницького інструментарію для вивчення особливостей соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. Було визначено, що чим вищим є рівень розвитку соціального інтересу, тим більше розвинена громадянська компетентність молоді. Виявлено фактори, що репрезентують складові частини соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. Було визначено зв'язки між рівнем розвитку окремих складових частин соціального інтересу та складових частин громадянської компетентності молоді. Чим більша розвинена здатність до співчуття та емпатії, тим більшою є орієнтація на участь у розвитку спільноти та суспільства та готовність до участі у вирішенні актуальних суспільно-політичних питань, здатність до конструктивної взаємодії, а також схильність до аналізу власних цілей та причин, які їх зумовлюють, та схильність до критичного аналізу інформації та медіавпливів. Виявлено, що ті, хто краще усвідомлюють власну роль як частини суспільства, окрім більшої розвиненої зорієнтованості на участь у вирішенні суспільно-політичних проблем та розвитку спільноти та суспільства, також мають більші розвинені настанови на критичний аналіз власних цілей та мотивів, інформації та медіа впливів. Ті, в кого більші розвинені настанови на врахування інтересів інших людей, більші схильні до участі у розвитку спільноти або суспільства, участі у вирішенні проблем та досягненні цілей у суспільно-політичному житті, більші схильні обирати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях, із повагою ставитись до прав інших та сприяти спільному благу, критично аналізувати власних цілей, інформацію та медіавпливи. Чим більша розвинена схильність ставитись до інших як до себе в сукупності з оптимістичною оцінкою перспектив, тим більшою є схильність із повагою ставитись до інших, здатність до конструктивного співробітництва та конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях, усвідомлення важливості сприяння спільному благу та готовність жертвувати чимось заради спільного блага.

Ключові слова: громадянська компетентність, соціальний інтерес, емпатія, спільне благо, почуття спільності.

Постановка проблеми. Формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей є метою громадянської освіти. Визначення психологічних чинників та умов розвитку громадянської компетентності молоді є актуальним завданням психологічної науки. Існує багато наукових робіт, в яких розглядаються різноманітні умови розвитку громадянської компетентності молоді. Одночасно майже відсутні емпіричні дослідження психологічних чинників розвитку громадянської компетентності молоді. Недослідженим залишається вплив соціального інтересу

на розвиток громадянської компетентності сучасної вітчизняної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На попередніх етапах нашої наукової розвідки нами було обґрунтовано припущення щодо важливої ролі соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді та визначено концептуальні засади дослідження [7].

До тематики, пов'язаної з формуванням громадянської компетентності, звертаються у своїх роботах багато вчених [2; 4; 6; 9; 13]. Найбільш слушним в контексті нашого дослідження є визна-

чення громадянської компетентності, запропоноване Х. Мюнклером, який визначає її як *сукупність якостей і кваліфікаційних характеристик, які зумовлюють партиципативну здатність і партиципативну готовність, інтерес до примноження не лише особистих а й спільних надбань, тобто орієнтацію на суспільне благо або почуття солідарності, що свідчить про готовність до вчинків, дій, зусиль, для яких не передбачається матеріальної компенсації або ж вона є незначною* [13]. Громадянські **компетенції**, вслід за І.В. Жадан, ми визначаємо як якості та кваліфікаційні характеристики, необхідні для *ефективної громадянської взаємодії* на певному етапі розвитку суспільства [5]. Погляд на генезу таких психологічних складових частин громадянської компетентності, як орієнтація на сприяння спільному благу, почуття співпричетності, орієнтація на співробітництво в процесі громадянської взаємодії, здатність до конструктивної взаємодії в процесі спільного вирішення суспільно-політичних проблем крізь призму концепції А. Адлера дозволяє дійти висновку щодо важливої ролі соціального інтересу як чинника формування цих складових. У широкому розумінні **соціальний інтерес** розглядається як «інтерес в інтересах людства», зацікавленість у сприянні покращенню добробуту людства [1]. Більшість дослідників, послідовників А. Адлера погоджуються в тому, що проявами соціального інтересу є *інтерес до інших людей та турбота про них, здатність ідентифікуватися та відчувати спільність з ними, здатність «бачити очима іншого, чути вухами іншого, відчувати серцем іншого», прагнення співпрацювати з іншим заради досягнення спільних цілей або спільної користі* [8; 11; 15]. У контексті дослідження соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді важливими є усі ці прояви соціального інтересу, адже кожен із них зумовлює різноманітні аспекти компетентної громадянської поведінки.

Засновник концепції соціального інтересу А. Адлер вважав, що фундамент соціального інтересу закладається протягом перших п'яти років життя людини, і найбільш вагому роль у його формуванні відіграють впливи найближчого оточення. Дослідники, які у своїх роботах довели можливості цілеспрямованого розвитку складових соціального інтересу у юнацькому та дорослому віці, спираючись на методологію теорії А. Адлера, доповнювали її іншими методологіями [3; 10].

А. Metzger та ін. встановили наявність зв'язку між розвитком здатності до співпереживання, навичок емоційної саморегуляції, просоціальних моральних міркувань, розвитком схильності до громадянського залучення та більш високої оцінки власних громадянських навичок у підлітків та молоді [12]. Хоч ці дослідники і не включали до методологічних засад власного дослідження концепцію соціального інтересу А. Адлера, по суті вони продемонстрували вагому роль окремих проявів соціального інтересу як передумови розвитку громадянської компетентності (підлітки та молодь, які більш схильні залучатися до громадянської взаємодії, мають більше можливостей для розвитку власної громадянської компетентності у процесі такої взаємодії).

Здатність до емпатії є чинником обрання дотримання фізичної дистанції (за даними [14]). Наразі це є критичним проявом компетентної громадянської поведінки, адже така поведінка сприяє спільному благу, яке наразі полягає у стримуванні розповсюдження COVID-19, шляхом дотримання фізичної дистанції. Таким чином, емпатія, яка є одним із проявів соціального інтересу, наразі зумовлює один з критичних у нинішній ситуації проявів компетентної громадянської поведінки.

Незважаючи на концептуальну обґрунтованість висновку щодо впливу соціального інтересу на розвиток громадянської компетентності молоді [7] та наявність емпіричних даних, які опосередковано підтверджують даний висновок, постає потреба в цілеспрямованому емпіричному дослідженні особливостей впливу соціального інтересу на громадянську компетентність молоді.

Метою статті є представлення результатів емпіричного дослідження соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виокремлені під час розробки емпіричної програми дослідження складові частини, показники та індикатори соціального інтересу, а також групи громадянських компетенцій, їх показники та індикатори лягли в основу спеціально створеного інструментарію для дослідження соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. Перший блок інструментарію містив судження, які відображають різноманітні прояви соціального інтересу, а другий – судження, які відображають прояви громадянських компетенцій, на вивченні яких ми сфокусувалися в ході нашого дослідження. Досліджуваним був запропонований перелік суджень,

кожне з яких вони оцінювали за шкалою «так», «скоріше так», «скоріше ні» та «ні». Опитування проводилось в режимі он-лайн із використанням додатку Google Forms. Вибірку склали студенти вишів м. Івано-Франківська, Києва, Львова, Тернополя та Хмельницького. У дослідженні взяв участь 151 респондент.

Для уточнення структури соціального інтересу було здійснено факторизацію першого блоку створеного нами дослідницького інструментарію. Отримані фактори репрезентують складові частини соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. За результатами факторного аналізу було отримано п'ятифакторну модель (53,6% загальної дисперсії), яка включає наступні 5 факторів: 1) *співчуття та емпатія* (12%); 2) *усвідомлення себе частиною суспільства* (11%); 3) *врахування інтересів інших людей* (10,7%); 4) *оптимізм та готовність ставитись до інших як до себе* (10%); 5) *почуття спільності* (9,9%). Кожен з отриманих факторів відображає певний компонент соціального інтересу. Умовні «типажі» респондентів, утворені цими характеристиками, можуть суттєво різнитися: від молодої людини, яка зі співчуттям ставиться до інших людей, розуміє їх почуття, має бажання відгукуватися у разі, якщо інші потребують допомоги, сприймає себе як частину суспільства, враховує інтереси інших, ставиться до інших як до себе, оптимістично оцінює перспективи, відчуває спільність з іншими людьми. Іншим крайнім умовним варіантом типу молоді людини, згідно отриманої факторної моделі, може бути такий: людина, байдужа до почуттів, потреб та інтересів інших людей, яка не сприймає себе частиною суспільства, песимістично налаштована стосовно перспектив розвитку суспільства, самотня та відчужена.

Для визначення факторної моделі, яка відображає структурування досліджуваних нами складових частин громадянської компетентності молоді, ми здійснили факторизацію другого блоку нашого дослідницького інструментарію. За результатами факторного аналізу було отримано факторну модель, яка включає шість факторів, що разом становлять 55,3% загальної дисперсії. Кожен із отриманих факторів представляє складову частину громадянської компетентності молоді. До першого фактору *«орієнтація на розвиток суспільства та спільноти»* (11,7%) увійшли конструкти, які відображають готовність до активного залучення до громадянської взаємодії, зумовлену прагненням розвивати та покращувати життя су-

спільства на мікро та макро рівні. Другий фактор отримав умовну назву *«практики вирішення проблем та досягнення цілей»* (10,7%). Цей фактор представляє собою умовний континуум, який відображає схильність та готовність респондентів до обрання партиципативних практик громадянської взаємодії. Він об'єднує судження, які відображають готовність та розуміння респондентами демократичних засобів досягнення цілей у громадянському суспільстві. Третій фактор (9,6%) було названо *«здатність до співробітництва та конструктивної взаємодії»*. Ця здатність під час спільного вирішення суспільно-політичних проблем є важливою складовою частиною громадянської компетентності, адже зумовлює ефективність процесу такої взаємодії, а отже відображається на результаті такої взаємодії. До четвертого фактору (8,9%) *«настанови на рефлексію та критичну оцінку інформації та медіавпливів»* увійшли конструкти, які відображають схильність респондентів аналізувати, чому сталася та чи інша подія; їх схильність звертати увагу на джерело інформації та прагнення оцінити її правдивість, прагнення зрозуміти, чому та чи інша інформація з'явилась у ЗМІ, яка мета у її авторів, та кому поява такої інформації вигідна; звичка обмірковувати, чому вони чогось прагнуть або уникають. П'ятий фактор (7,4%) було названо *«самоконтроль»*. До нього увійшли конструкти, які відображають здатність респондентів до виваженості та стриманості у взаємодії, уникаючи неконструктивної поведінки у конфлікті. До шостого фактору (7%) який отримав назву *«спільне благо та повага до інших»*, увійшли конструкти, які відображають усвідомлення респондентами такої цінності, як безумовна повага до гідності кожної людини; усвідомлення можливості кожного сприяти уповільненню розповсюдження COVID-19 шляхом носіння маски та дотримання фізичної дистанції; готовність жертвувати чимось заради спільного блага.

Із метою визначення впливу соціального інтересу на розвиток громадянської компетентності молоді ми провели порівняння підвбірок респондентів, умовно розподіливши нашу загальну вибірку на три однакові підгрупи за рівнем прояву соціального інтересу. Ми скористалися процедурою дисперсійного аналізу з використанням Н-критерію Краскела-Уолліса та попарних тестів з використанням U-критерію Манна-Уїтні. Завдяки цьому ми визначили сукупний вплив соціального інтересу на громадянську компетентність, а також визначили вплив окремих складових частин соці-

ального інтересу на складові частини громадянської компетентності. Було встановлено, що в тих, в кого більше розвинений соціальний інтерес, більше розвинена також і громадянська компетентність ($p=0,00$).

Тепер звернемось до аналізу зумовленості розвитку окремих складових частин громадянської компетентності рівнем розвитку складових частин соціального інтересу. Для цього ми також скористалися процедурою дисперсійного аналізу з використанням Н-критерію Краскела-Уолліса та попарних тестів з використанням U-критерію Манна-Уїтні. Завдяки цьому ми визначали вплив кожної зі складових частин соціального інтересу на складові громадянської компетентності. Для цього ми по кожній зі складових частин соціального інтересу провели порівняння підвбірок респондентів, умовно розділяючи нашу загальну вибірку на три підгрупи за рівнем прояву кожної зі складових соціального інтересу.

Розвиток такої складової частини соціального інтересу, як *«співчуття та емпатія»*, зумовлює формування таких складників громадянської компетентності молоді: «орієнтація на розвиток суспільства» ($p=0,00$); «практики вирішення проблем та досягнення цілей» ($p=0,00$); «здатність до співробітництва» ($p=0,045$); «настанови на рефлексію та критичну оцінку інформації та медіа впливів» ($p=0,001$); «спільне благо та повага до інших» ($p=0,00$). Таким чином, здатність до емпатії та співчуття є одним із чинників розвитку як загального рівня громадянської компетентності, так і більшості її складових частин. Відповідно, можна очікувати, що сприяння розвитку здатності до співчуття та емпатії є передумовою розвитку як загальної зацікавленості в розвитку спільноти та суспільства, так і формування готовності до участі у вирішенні актуальних суспільно-політичних питань. Крім того, чим вища здатність до розуміння почуттів інших людей та здатність до емпатії, тим вищою є здатність до конструктивної взаємодії, а також схильність до аналізу власних цілей та причин, які їх зумовлюють, та схильність до критичного аналізу інформації та медіа впливів.

Розвиток такої складової частини соціального інтересу, як *«усвідомлення себе частиною суспільства»*, зумовлює розвиток таких складників громадянської компетентності молоді: «орієнтація на розвиток суспільства» ($p=0,00$); «практики вирішення проблем та досягнення цілей» ($p=0,038$); «здатність до співробітництва» ($p=0,001$); «настанови на рефлексію та критичну оцінку інформації та медіа впливів» ($p=0,00$); «спільне благо та повага до інших» ($p=0,016$). Зрозуміло, що задля того, щоб молода людина була зорієнтована на участь у розвитку спільноти та суспільства, а також була налаштована на участь у дієвому вирішенні актуальних суспільно-політичних питань, вона має усвідомлювати себе частиною суспільства. Ті, хто краще усвідомлюють власну роль як частини суспільства, також мають більш розвинені настанови на критичний аналіз власних цілей та мотивів, інформації та медіавпливів. Можна припустити, що це відбувається завдяки наявності в них вищого рівня відповідальності, в результаті чого у них наявна більша схильність до того, щоб замислюватись як над власними цілями та мотивами, так і над інформацією та медіа впливами. Проте верифікація цього припущення не є предметом нашої наукової розвідки.

Розвиток такої складової частини соціального інтересу, як *«врахування інтересів інших людей»*, впливає на складові частини громадянської компетентності молоді: «Орієнтація на розвиток суспільства» ($p=0,002$); «Практики вирішення проблем та досягнення цілей» ($p=0,001$); «Настанови на рефлексію та критичну оцінку інформації та медіа впливів» ($p=0,011$); «Самоконтроль» ($p=0,021$), «Спільне благо та повага до інших» ($p=0,000$). Сприяння формуванню настанови на врахування інтересів інших людей є важливим у контексті створення передумов для залучення молоді до участі в розвитку спільноти або суспільства, участі у вирішенні проблем та досягненні цілей в суспільно-політичному житті, обрання конструктивних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, поваги до прав інших та сприяння спільному благу, схильності до критичного аналізу власних цілей, інформації та медіавпливів.

Розвиток такої складової частини соціального інтересу, як *«оптимізм та готовність ставитись до інших як до себе»*, впливає на розвиток складових частин громадянської компетентності молоді: «здатність до співробітництва» ($p=0,000$); «самоконтроль» ($p=0,016$); «спільне благо та повага до інших» ($p=0,001$). Отже, готовність ставитись до інших як до себе в сукупності з оптимістичною оцінкою перспектив є важливим предиктором формування поваги до інших, здатності не лише до конструктивного співробітництва та конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях, а й усвідомлення важливості сприяння спільному благу та готовності жертвувати чимось заради спільного блага.

Розвиток такої складової частини соціального інтересу, як *«оптимізм та готовність ставитись до інших як до себе»*, впливає на розвиток складових частин громадянської компетентності молоді: «здатність до співробітництва» ($p=0,000$); «самоконтроль» ($p=0,016$); «спільне благо та повага до інших» ($p=0,001$). Отже, готовність ставитись до інших як до себе в сукупності з оптимістичною оцінкою перспектив є важливим предиктором формування поваги до інших, здатності не лише до конструктивного співробітництва та конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях, а й усвідомлення важливості сприяння спільному благу та готовності жертвувати чимось заради спільного блага.

Рівень розвитку такої складової соціального інтересу як «спільність» зумовлює рівень розвитку складових частин громадянської компетентності молоді: «здатність до співробітництва» ($p=0,022$); «самоконтроль» ($p=0,047$) Сприяння розвитку почуття спільності може, на нашу думку, бути профілактикою схильності частини молоді до обрання комунікативних практик *відсторонення/очікування*. Серед особливостей комунікантів, які «обирають» цей тип практик (див. [6]) – їх схильність відсторонятися від взаємодії; неналаштованість на співпрацю і досягнення згоди, що зумовлюється відсутністю уявлень про спільні інтереси й спільну мету, а також відсутністю бачення ними можливостей для обговорення та зближення позицій; формальне підпорядкування правилам, при цьому нігілістичне або протестне ставлення до них, небажання долучатися до їх розвитку та вдосконалення; втрата суб'єктності у громадянській взаємодії, що проявляється в очікуванні змін

внаслідок зовнішнього впливу, зміни поколінь, «переміни часів» тощо (див там саме).

Висновки. За результатами проведеного емпіричного дослідження було визначено, що чим вищим є рівень розвитку соціального інтересу, тим більше розвинена громадянська компетентність молоді. Виявлено фактори, що репрезентують складові частини соціального інтересу як чинника розвитку громадянської компетентності молоді. Було визначено зв'язки між рівнем розвитку окремих складових частин соціального інтересу та складових частин громадянської компетентності молоді. Отримані результати вказують на важливість інтеграції до освітніх та тренінгових програм із формування громадянської компетентності молоді таких складових частин, як сприяння розвитку здатності до емпатії, формування настанов на врахування інтересів інших людей та ставлення до інших як до себе, а також сприяння формуванню почуття спільності з іншими (на противагу відчуженню).

Список літератури:

1. Адлер А. Наука жить. Киев : Port-Royal, 1997. 288 с.
2. Даль, Р. Проблемы гражданской компетентности. URL : https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/dal/pr_gra.php.
3. Дубовицкая Т.Д., Тулитбаева Г.Ф. Социальный интерес: понятие, структура, диагностика, развитие. *Фундаментальные исследования*, 2014. № 11-10. С. 2276–2279. URL : <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=35934>.
4. Жадан І.В. Комунікативний потенціал розвитку громадянської компетентності студентської молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, 2019. № 43(46). С. 67–82. URL : https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Nsspp_2019_4346.pdf.
5. Жадан І.В. Соціальне середовище як чинник розвитку громадянських компетенцій: емпірична модель дослідження. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2020. № 45(48). С. 50–58. URL : [https://doi.org/10.33120/ssj.vi45\(48\).141](https://doi.org/10.33120/ssj.vi45(48).141).
6. Позняк С.І. Комунікативні практики соціальної взаємодії як індикатор громадянської компетентності студентської молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології НАПН України*, 2019. № 43(46). С. 128–149. URL : <http://ssppj.org/index.php/ssj/article/view/22/82>.
7. Сидоркіна М.Ю. Соціальний інтерес як чинник розвитку громадянської компетентності студентської молоді. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2019. № 44(47). С. 118–124. URL : [https://doi.org/10.33120/ssj.vi44\(47\).123](https://doi.org/10.33120/ssj.vi44(47).123).
8. Ansbacher H. L. The concept of social interest. *Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 1991. № 47(1). P. 28–46.
9. Audigier F. Basic concepts and core competencies for education for democratic citizenship. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000. URL : http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Curriculum/SEEPDFs/audigier.pdf.
10. Dobrova Stoykova Zh. Dynamics in the Development of Social Interest among Incarcerated Persons in the Learning Environment at Correctional Facilities. *Journal of Education & Social Policy*. 2017, Vol. 4, No. 3, P. 92–97. URL : http://jespnet.com/journals/Vol_4_No_3_September_2017/12.pdf.
11. Johnson-Migalski L., Huo D., Sesso-Osburn F. Social Interest. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, 2017. URL : https://www.researchgate.net/publication/317173745_Social_Interest.
12. Metzger A., Alvis L. M., Oosterhoff B., Babskie E., Syvertsen A., Wray-Lake L. The intersection of emotional and sociocognitive competencies with civic engagement in middle childhood and adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 2018. № 47(8). P. 1663–1683. URL : <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-018-0842-5>.

13. Münkler H. Der kompetente Bürger. In A. Klein, R. SchmalzBruns (Eds.), *Politische Beteiligung und Bürgerengagement in Deutschland Möglichkeiten und Grenzen*. Bonn : Bundeszentrale für politische Bildung, 1997. S. 153–172.

14. Pfattheicher S., Nockur L., Böhm R., Sassenrath C., Petersen M. The emotional path to action: Empathy promotes physical distancing during the COVID-19 pandemic, 2020. URL : <https://psyarxiv.com/y2cg5>.

15. Yuen T. Counseling with adolescents in Hong Kong: an effective groupwork revisited. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2010. № 5. P. 2047–2057. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810017854>.

Sydorkina M.Yu. AN EMPIRICAL STUDY OF SOCIAL INTEREST AS A FACTOR OF YOUTH'S CIVIC COMPETENCE DEVELOPMENT

The article presents the results of an empirical study of social interest as a factor of youth's civic competence development. The sample consisted of university students from Ivano-Frankivsk, Kyiv, Lviv, Ternopil and Khmelnytsky (151 respondents). Research tool to study the peculiarities of social interest as a factor in the development of civic competence of young people was developed and used. It was determined that the higher the level of development of social interest is, the higher is the development of civic competence of young people is. Factors representing the components of social interest as a factor in the development of civic competence of young people are identified. The links between the level of development of certain components of social interest and components of civic competence of young people were determined. The more developed the ability to empathize is, the greater is the focus on participation in the development of community and society and the willingness to participate in addressing relevant socio-political issues, the ability to interact constructively, as well as the tendency to analyze one's own goals, and a tendency to critically analyze information and media influences. It was found that those who are better aware of their role as part of the society, in addition to a more developed focus on socio-political issues and community and society development, also are more prone to critical analysis of their goals and motives, information and media influences. Those who are more inclined to consider the interests of others, are more inclined to participate in the development of the community or society, to participate in solving problems and achieve goals in socio-political life, are more inclined to choose constructive strategies of interaction in conflict situations, consider the rights of others and to promote the common good, to critically analyze one's own goals, information and media influences. The more developed is the tendency to treat others as oneself if combined with an optimistic assessment of prospects, the greater the tendency to treat others with respect, the ability to cooperate constructively in conflict situations, awareness of the importance of promoting the common good and willingness to sacrifice for the common good..

Key words: civic competence, social interest, empathy, common good, sense of commonality.